

Ireneusz Zawłocki
Politechnika Częstochowska

PRAKTYCZNE NAUCZANIE ZAWODU W POLSKIM SYSTEMIE EDUKACJI

Rozpoczynająca się era stanowi jeden z najciekawszych okresów naszej historii. Będziemy mogli zebrać owoce 200 lat rozwoju naukowego. Dobiega era odkryć w nauce, zaczyna się era mistrzostwa, epoka umiejętnego wykorzystania osiągnięć naukowych.

Michio Kaku

1. Wprowadzenie

Gospodarka europejska powinna stać się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką w świecie, gospodarką opartą na wiedzy. Zdolną do trwałego wzrostu, tworzącą coraz większą liczbę miejsc pracy i zapewniającą większą spójność społeczną — wynika ze strategicznego celu edukacyjnego dla państw członkowskich i kandydujących Unii Europejskiej, sformułowanego w dokumencie Rady Europejskiej w Barcelonie (*Education ... 2002*). Nakreśla on nowe wyzwania zarówno dla systemów edukacyjnych w poszczególnych państwach, jak i ogólnego systemu europejskiego. Ogromną rolę w tym zakresie powinny odegrać przede wszystkim systemy edukacji zawodowej.

Tymczasem wdrażana od kilku lat reforma polskiego systemu edukacji wkroczyła w kolejną fazę — drugi jej etap. Obejmuje on szkolnictwo ponadgimnazjalne, w tym również szkoły zawodowe. Z dniem 1 września 2002 roku rozpoczęły działalność edukacyjną nowe typy szkół ponadgimnazjalnych. W ogólnej liczbie 7859 powołanych przez rady powiatów szkół zaproponowano 2147 (27,3%) liceów ogólnokształcących, 1944 (24,7%) liceów profilowanych, 1837 (23,4%) tech-

ników oraz 1931 (24,6%) zasadniczych szkół zawodowych. Jednak absolwenci gimnazjów wybrali w pierwszej kolejności licea ogólnokształcące (44%), w drugiej kolejności technika (23%) oraz 17% licea profilowane i 16% zasadnicze szkoły zawodowe.

Ta nowa struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego stanowi pewien kompromis pomiędzy dwoma skrajnymi koncepcjami nowoczesnego szkolnictwa — modelem edukacji z dominacją kształcenia ogólnego i modelem z przewagą szkół zawodowych. W latach dziewięćdziesiątych wśród reformatorów polskiej oświaty przeważał pogląd, że dobre przygotowanie do działalności zawodowej na współczesnym rynku pracy można uzyskać przede wszystkim poprzez wszechstronne wykształcenie ogólne z kwalifikacjami zawodowymi zdobytymi w krótkich formach kształcenia szkolnego lub w oświacie pozaszkolnej. Dlatego też jedyną proponowaną szkołą średnią było liceum profilowane, a więc szkoła ogólnokształcąca. Tymczasem, jak wykazały rozległe badania przeprowadzone w Instytucie Badań Edukacyjnych, które zostały zawarte w raporcie *Edukacja zawodowa wobec rynku pracy i integracji europejskiej*, to kształcenie zawodowe powinno być priorytetem polskiej edukacji. Uznając bowiem edukację jako czynnik wzrostu i konkurencyjności polskiej gospodarki w Unii Europejskiej, należy przyjąć, że to właśnie na kształceniu zawodowym powinno być oparte szkolnictwo ponadgimnazjalne. Wynika to zarówno z analizy danych w wybranych krajach Unii Europejskiej, jak i badań wśród polskich pracodawców. Oczywiście musi to być kompleksowo zreformowane szkolnictwo zawodowe, przygotowujące absolwentów do coraz bardziej wymagającego, zarówno polskiego, jak i europejskiego rynku pracy, funkcjonującego w tworzącym się nowym społeczeństwie informacyjnym (Druker 1999, Zawłocki 2000, 2002). I tak na przykład z Deklaracji Information Society Forum wynika jednoznacznie, że w kształtującym się nowym społeczeństwie „cele i środki polityki zatrudnienia i kształcenia muszą być dostosowane do gospodarki, w której wydajne przedsiębiorstwo opiera się na elastyczności pozwalającej na jak najlepsze wykorzystanie zasobów ludzkich i jak najefektywniejsze korzystanie z ogromu informacji, w której interdyscyplinarność pracowników stanie się normą, a praca przez całe życie w jednej firmie czymś wyjątkowym, i w której zatrą się granice między pracą, nauką i odpoczynkiem” (*Raport...* 2000). Ekonomicznym wyzwaniem tego społeczeństwa będzie zatem produktywność pracy wymagającej wiedzy, jako podstawowego zasobu ekonomicznego XXI wieku. Zaś wiodącymi grupami w nowym społeczeństwie wiedzy będą dobrze wykwalifikowani pracownicy, czyli wykształceni praktycy, którzy potrafią wykorzystać wiedzę do celów produkcji lub usług (Druker 1999). Tak więc wiedza współczesna sprawdza się przede wszystkim w działaniu i osiąganiu optymalnych wyników, czyli — jak to określa Druker (1999) — osiąganiu „plonu” z wiedzy. A jedynymi instytucjami oświatowymi przygotowującymi swoich uczniów do takiego wykorzystania wiedzy są nowoczesne szkoły zawodowe, realizujące w optymalny sposób praktyczne kształcenie młodzieży.

2. Europejski wymiar edukacji zawodowej

Szkolnictwo zawodowe w krajach Unii Europejskiej poddawane jest ciągłej modernizacji, wynikającej z obecnych, a głównie przyszłych zmian na europejskich rynkach pracy. Prowadzone są rozległe badania prognozujące popyt na pracę w ciągu 5 – 10 lat. Na tej podstawie określa się pożądane kierunki kształcenia zawodowego. Podobne badania prowadzone są również od niedawna w Polsce, m.in. w Instytucie Pracy i Spraw Socjalnych oraz w Rządowym Centrum Studiów Strategicznych. Opracowanie prognozy zatrudnienia według kwalifikacji ma szczególne znaczenie, gdyż umożliwia m.in. lepszą alokację siły roboczej, pozwala z właściwym wyprzedzeniem planować zmiany w strukturze kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym oraz umożliwia wcześniejsze przygotowanie i organizację procesu doksztalcania i przekwalifikowywania osób w zawodach, na które będzie się zmniejszał popyt na rynku pracy.

W większości krajów Unii Europejskiej, szczególnie najbardziej rozwiniętych, znaczna część młodzieży kształci się w szkołach zawodowych (np. Niemcy — 79%, Austria — 78%, Szwecja — 71%) (Gerlach 2001). Średnio w krajach zachodnioeuropejskich 60% młodzieży uczy się w szkołach zawodowych, a 40% w szkołach ogólnokształcących. Poza tym następuje integracja kształcenia ogólnego i zawodowego, co korzystnie wpływa na kształtowanie pożądanej sylwetki absolwenta danej szkoły.

Z analizy systemów kształcenia zawodowego w tych krajach wynika jednoznacznie, że szczególną uwagę zwraca się na:

- rozwój praktycznej orientacji kształcenia zawodowego,
- rozwój kształcenia zgodnie z potrzebami rynku pracy,
- rozwój dualnego systemu kształcenia zawodowego,
- realizację kształcenia praktycznego w zakładach pracy.

Wynika stąd, że ogromną wagę przywiązuje się w zachodnioeuropejskiej oświacie zawodowej do kształcenia praktycznego, pozwalającego na zdobywanie kwalifikacji najważniejszych z punktu widzenia pracodawców. Stąd prawie we wszystkich krajach Unii Europejskiej kształcenie praktyczne oparte jest o pracodawców. W większości tych krajów zawodowe kształcenie ustawiczne finansowane jest ze specjalnych odpisów podatkowych od pracodawców (Szubański 1999).

3. Aktualne ośrodki kształcenia praktycznego w polskim systemie edukacji zawodowej

Jednym z podstawowych wyzwań stojących przed polską edukacją zawodową jest stworzenie warunków techniczno-organizacyjnych do optymalnej realizacji procesu kształcenia, szczególnie nauczania praktycznego. Organizacja zajęć w obszarze kształcenia praktycznego musi korzystać zarówno z własnego, bogatego

zaplecza warsztatowego, jak i powinna uwzględniać korzystanie z usług edukacyjnych instytucji zewnętrznych wobec szkoły, np.: szkół wyższych, pracodawców, ośrodków szkoleniowych, CKU i CKP. W celu realizowania zajęć praktycznych powinny być tworzone pracownie szkolne, pracownie ćwiczeń praktycznych, pracownie symulacyjne. Na tym polu jest jeszcze wiele do zrobienia. A są to zamierzenia bardzo kosztowne. Bez szerszego włączenia się tutaj podmiotów gospodarczych i społecznych (tak jak jest to w krajach UE), dla których szkoły zawodowe przygotowują kadry pracownicze osiągnięcie tego zamierzenia jest niemożliwe.

3.1. Zakład pracy jako pełnoprawny podmiot kształcenia zawodowego

Szkolnictwo zawodowe z założenia ma realizować swoje zadania edukacyjne w ścisłym związku z gospodarką. Tymczasem już w końcu lat osiemdziesiątych pojawiło się w naszym kraju szereg niekorzystnych zmian na styku szkoła zawodowa – gospodarka, w tym zjawiska powszechnej rezygnacji zakładów pracy z udziału w procesach kształcenia zawodowego. Wyrażało się to zwłaszcza rezygnacją zakładów pracy z prowadzenia szkół przyzakładowych. Równocześnie zakłady powszechnie odmawiały zawierania ze szkołami i młodocianymi umów dotyczących odbywania praktycznej nauki zawodu, czego konsekwencją była konieczność zwiększenia liczby uczniów realizujących kształcenie praktyczne w warsztatach szkolnych, co w warunkach niedostatecznej bazy tych placówek i ograniczonych możliwości produkcyjnych wpłynęło negatywnie na poziom kształcenia praktycznego. Taki stan rzeczy w różnych rozmiarach utrzymuje się do dnia dzisiejszego.

Natomiast dopóki w kształcenie i doskonalenie zawodowe nie włączą się przedstawiciele różnego rodzaju podmiotów gospodarczych — potencjalni pracodawcy absolwentów szkół zawodowych, dopóty nie będzie można realizować w pełni systemowej reformy szkolnictwa zawodowego (Zawłocki 1997). Zakłady pracy muszą stać się pełnoprawnym podmiotem kształcenia zawodowego. Tak jest w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej. Na przykład w Niemczech żaden zakład pracy nie jest zobowiązany uczyć zawodu i żaden młody człowiek nie ma obowiązku nauki zawodu. Skoro prawie wszyscy uczniowie pragną uczyć się zawodu i niemal wszystkie predystynowane do tego zakłady pracy uczestniczą w kształceniu zawodowym, jest to wyraźna oznaka wspólnego przekonania, iż kształcenie zawodowe jest dla zakładu pracy korzystne ekonomicznie, dla młodzieży zaś zmniejsza ono znacznie groźbę bezrobocia. Zakłady pracy realizują kształcenie praktyczne dobrowolnie i systematycznie na własny koszt, ponieważ istnieje przekonanie, że w ten sposób ich zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników zostaje najlepiej zaspokojone, a rzetelnie przygotowani i zorientowani w zakładowej rzeczywistości pracownicy niezbędni są dla zachowania i podwyższania własnej produktywności i konkurencyjności.

Współpraca szkół i zakładów pracy staje się dziś koniecznością, chociażby ze względu na potrzebę dostosowania edukacji zawodowej do oczekiwań pracodaw-

ców. I tak na przykład Biała Księga (1997) proponuje następujące działania w zakresie współpracy szkół i przedsiębiorstw, mające na celu doprowadzenie do szybkiej wymiany doświadczeń i powstawania twórczych rozwiązań:

- upowszechnianie patronatu podmiotów gospodarczych nad kształceniem zawodowym,
- otwarcie edukacji na świat pracy i zachodzące zmiany technologiczne przez tworzenie nowych celów kształcenia,
- poszukiwanie nowych, interdyscyplinarnych profili kształcenia zawodowego dla sektora usług, obsługi klienta, ekologii, turystyki itp.,
- przygotowanie młodych ludzi do tworzenia i prowadzenia małych przedsiębiorstw,
- rozwoju stowarzyszeń przyczyniających się do podnoszenia jakości produkcji, wymiany doświadczeń oraz współpracy krajowej i międzynarodowej,
- rozwoju kursów, stażów i praktyk przemiannych z pracą zawodową.

W świetle powyższych danych istnieje pilna potrzeba wypracowania systemowego modelu współpracy szkół i przedsiębiorstw (pracodawców). Moos (1998) w pracach nad modelowaniem powiązań szkolnictwa zawodowego z zakładami pracy wyeksponował cztery grupy ról pracodawców:

- pracodawca jako kreator kształcenia w zawodach (kreowanie nowych zawodów i strategii szkolnictwa zawodowego w danym regionie),
- pracodawca jako programista procesu kształcenia (projektowanie szkolnych systemów kształcenia zawodowego, standaryzacja kwalifikacji zawodowych, planowanie procesu doskonalenia i przekwalifikowania),
- pracodawca jako współrealizator procesu kształcenia (wypożyczenie technodaktyczne, nowe technologie, kształtowanie umiejętności zawodowych — praktycznych, informacja zawodowa),
- pracodawca jako ewaluator procesu kształcenia (mierzenie efektów kształcenia zawodowego na terenie przedsiębiorstwa, analizowanie wyników pomiarów i wniosków o zmiany).

Jeżeli w wymienionych obszarach pracodawcy będą mieli wpływ na proces kształcenia, to będą mogli czynnie uczestniczyć w procesie podnoszenia jakości działań edukacyjnych — praktycznego kształcenia przyszłych kadr pracowniczych.

3.2. Centra kształcenia praktycznego

Stopień dekapitalizacji majątku warsztatów szkolnych w większości przypadków nie pozwala na realizację w nich pełnego programu kształcenia praktycznego. W warunkach gospodarki rynkowej warsztatom szkolnym coraz trudniej jest utrzymać się w formie gospodarstw pomocniczych. Dla przeciwdziałania tym niekorzystnym zjawiskom następuje łączenie warsztatów różnych szkół i tworzenie na ich bazie wielobranżowych centrów kształcenia praktycznego (CKP). W innych przypadkach warsztaty szkolne przekształcane są w pracownie zajęć praktycznych dla realizowania podstawowych celów praktycznej nauki zawodu.

Centra kształcenia praktycznego — publiczne placówki oświatowo-wychowawcze wprowadzone rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 kwietnia 1996 r. — realizują zadania z zakresu kształcenia praktycznego młodzieży i dorosłych, a w szczególności: organizują zajęcia praktyczne dla uczniów i słuchaczy szkół zawodowych zasadniczych, średnich i policealnych w pełnym zakresie programowym bądź w zakresie wybranych treści programowych; organizują egzaminy z nauki zawodu i przygotowania zawodowego dla uczniów i słuchaczy szkół zawodowych; organizują przysposobienie do pracy dla uczniów szkół podstawowych, uczących się w klasach przysposabiających do zawodu; organizują specjalistyczne doskonalenie nauczycieli przedmiotów zawodowych teoretycznych i praktycznej nauki zawodu, w zakresie nowoczesnych technik i technologii wytwarzania; organizują kursy dla osób dorosłych podwyższające kwalifikacje lub przekwalifikowujące; organizują kształcenie praktyczne dla młodocianych zatrudnionych przez zakłady pracy w celu przygotowania zawodowego; realizują inne zadania edukacyjne zlecone przez organ prowadzący oraz inne jednostki organizacyjne i podmioty gospodarcze. W centrum mogą być tworzone pracownie, laboratoria, warsztaty, magazyny i inne jednostki organizacyjne. Centra są jednostkami budżetowymi. Pracują w oparciu o ramowy statut centrum. Aktualnie w całym kraju funkcjonuje 87 CKP o profilach: mechanicznym, elektroniczno-elektrycznym, budowlanym, samochodowym, hotelarsko-gastronomicznym, turystycznym, informatycznym, odzieżowym, włókienniczym, w tym 27 centrów o profilach rolniczo-spożywczych oraz inne. Zgodnie z założeniami reformy, centra zajmują istotne miejsce w strukturze edukacji zawodowej, jako placówki mogące zapewnić odpowiednie warunki dydaktyczne, techniczne i kadrowe do pełnej realizacji podstawy programowej kształcenia w poszczególnych zawodach. Głównym celem działalności centrów kształcenia praktycznego jest doskonalenie jakości edukacji zawodowej poprzez optymalizowanie procesu kształcenia praktycznego.

Reforma systemu edukacji stawia przed centrami kształcenia praktycznego nowe zadania, związane z rozwojem i modernizacją kształcenia zawodowego. Zadania te powinny być realizowane przez wykwalifikowaną kadrę kształcenia zawodowego — nauczycieli oraz doradców i konsultantów metodycznych kształcenia zawodowego, specjalistów zakładów przemysłowych i pracowników naukowych wyższych uczelni, a także pracowników inżynieryjno-technicznych i obsługi. Baza kształcenia praktycznego — maszyny, urządzenia, środki pracy itp. — powinna być porównywalna z poziomem technicznym wyposażenia nowoczesnych firm produkcyjnych, usługowych, badawczych i innych.

3.3. Pracownie i firmy symulacyjne

Od 1993 r. tworzone są, między innymi, przy centrach kształcenia ustawicznego pracownie symulacyjne. Zadaniem pracowni jest wspomaganie prowadzenia działalności edukacyjnej w formach szkolnych i pozaszkolnych, poprzez umożli-

wienie kształtowania umiejętności zawodowych teoretycznych i praktycznych, przy wykorzystaniu nowoczesnych technik, środków i metod nauczania w warunkach najbardziej zbliżonych do rzeczywistych warunków, w jakich działają zakłady pracy.

Istotą działania firmy symulacyjnej jest naśladowanie zakładu pracy, przy założeniu, że wszystkie prowadzone działania są autentyczne, natomiast fikcyjny jest wytworzony towar, usługa lub pieniądź — które jednak pozostają podstawą wszystkich rzeczywistych operacji. W firmie symulacyjnej symulacja jest istotą całego procesu dydaktycznego, gdzie uczniowie lub słuchacze równocześnie zdobywają wiedzę i praktykę. Firma symulacyjna musi posiadać otoczenie zewnętrzne tak jak autentyczny zakład pracy, czyli współpracuje np. z innymi partnerami, bankiem, ZUS, urzędem pracy itd.

Zarówno osoby podejmujące naukę w formach szkolnych, jak i będące słuchaczami kursów, które z kolei często są osobami bezrobotnymi lub zagrożonymi bezrobociem, powinny otrzymać taki zasób wiedzy i umiejętności zawodowych, aby mogły zaistnieć na rynku pracy. Stwierdzono, że osoby, które miały zajęcia w ramach pracowni symulacyjnych, o wiele częściej znajdują zatrudnienie po ukończeniu szkoły.

Reasumując, można podać podstawowe cechy firmy symulacyjnej:

- jest to ośrodek nauczający zgodnie z zasadami pedagogicznymi;
- program nauczania opracowany jest dla potrzeb konkretnych grup, w nauczaniu stosuje się integrację teorii z praktyką, korelację wewnątrzprzedmiotową i międzyprzedmiotową;
- nauka odbywa się w firmie symulującej prawdziwe przedsiębiorstwo, firma wyposażona jest w nowoczesny sprzęt odpowiadający aktualnym i przyszłościowym potrzebom rynku pracy;
- każde miejsce pracy jest dokładnie opisane w zależności od rodzaju wykonywanych czynności, każdy pracownik ma dokładnie wyznaczony zakres pracy.

Zgodnie z zasadami przyjętymi przez Międzynarodową Centralę Firm Symulacyjnych „EUROPEN” z siedzibą w Essen, w każdym kraju powinna działać krajowa centrala firm symulacyjnych, która jest ośrodkiem koordynującym pracę zrzeszonych w niej firm symulacyjnych. W związku z tym najkorzystniejszą jest taka sytuacja, kiedy wszystkie firmy symulacyjne działające na terenie danego kraju tworzą tzw. sieć. Polska Centrala Firm Symulacyjnych działa przy Centrum Kształcenia Ustawicznego w Zielonej Górze i została członkiem EUROPEN w czerwcu 1996 r., po ocenie przeprowadzonej przez kierownictwo Międzynarodowej Centrali Firm Symulacyjnych w Essen. Ocena ta wypadła bardzo pozytywnie i zaowocowała nie tylko przyjęciem do EUROPEN, ale także zaproszeniem do udziału w wielu organizowanych przez tę instytucję imprezach na rzecz firm symulacyjnych z całego świata, np. wymianie słuchaczy i baz danych, targach firm symulacyjnych, wizytach studyjnych w państwach należących do EUROPEN, konferencjach itd. Ta metoda kształcenia, doksztalcenia i doskonalenia zawodowego daje bardzo dobre i wymierne efekty.

4. Podsumowanie

Kształcenie praktyczne jest bardzo ważną częścią procesu dydaktycznego uczniów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe, polegające w szczególności na przygotowaniu ich do sprawnego działania w procesie produkcyjnym lub usługowym w zawodach określonych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Realizowane jest ono w polskich szkołach w dwóch formach:

- *zajęć praktycznych* organizowanych w warsztatach szkolnych, CKP, CKU (w tym w pracowniach i firmach symulacyjnych), u pracodawcy, w indywidualnych gospodarstwach rolnych, celem których jest opanowanie przez uczniów umiejętności potrzebnych do podjęcia pracy w określonym zawodzie,
- *praktyk zawodowych* organizowanych głównie u pracodawcy, mających na celu pogłębienie przez uczniów wiedzy i umiejętności nabytych w toku nauki szkolnej oraz ich zastosowania w sytuacjach zbliżonych do przyszłej pracy zawodowej, a także poznanie organizacji pracy i warunków działalności zakładu.

Okres trwania zajęć praktycznych i praktyk zawodowych oraz rodzaje i zakres zdobywanych umiejętności określają plany i programy nauczania dla poszczególnych zawodów.

Aby kształcenie praktyczne uczniów szkół zawodowych mogło być optymalnie realizowane, należy m.in.:

- opracować standardy wyposażenia technodydaktycznego dla wszystkich ośrodków realizujących kształcenie praktyczne,
- przeprowadzić kompleksową diagnozę tych ośrodków i określić rzeczywiste ich potrzeby zgodnie z opracowanymi standardami,
- opracować standardy kwalifikacji zawodowych nauczycieli realizujących kształcenie praktyczne młodzieży,
- dokonać uregulowań prawno-finansowych pozwalających na szerokie i rzeczywiste włączanie się zakładów pracy w realizację kształcenia praktycznego,
- stymulować wszystkie podmioty edukacyjne do prowadzenia stałego monitoringu realizacji kształcenia praktycznego,
- opracować zasady nadzoru pedagogicznego nad przebiegiem i jakością kształcenia praktycznego w ośrodkach,
- zaprojektować i wprowadzić system akredytacji ośrodków kształcenia praktycznego.

Przedstawione w opracowaniu (tylko niektóre) problemy z zakresu kształcenia praktycznego w fazie wprowadzania reformy szkolnictwa ponadgimnazjalnego pokazują, jak trudne zadania stoją nie tylko przed nowym szkolnictwem zawodowym, ale przed całym systemem społeczno-gospodarczym kraju. Bez wszechstronnej pomocy podmiotów pozaoświatowych przy realizacji drugiego etapu reformy systemu polskiej edukacji docelowe efekty nie są możliwe do osiągnięcia.

Literatura

- Biała Księga Kształcenia i Doskonalenia: Nauczanie i uczenie się na drodze do uczącego się społeczeństwa, Wyd. WSP TWP, Warszawa 1997.
- Bogaj M., *Przyszłość kształcenia zawodowego — oczekiwania młodzieży*, „Edukacja” 2002, nr 1.
- Dziewulak D., *Systemy szkolne Unii Europejskiej*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1997.
- Druker P.F., *Społeczeństwo pokapitalistyczne*, PWN, Warszawa 1999.
- Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010. The work programme on the future objectives of education and training systems*, Barcelona 2002.
- Gerlach R., *Dylematy kształcenia zawodowego w Polsce na tle porównawczym*, [w:] *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*, T. Lewowicki, J. Wilsz, I. Ziaziun, N. Nyczkało (red.), Częstochowa – Kijów 2001.
- Kabaj M., *Projekt systemu integracji edukacji zawodowej i rynku pracy. W kierunku kształcenia dualnego*, „Polityka Społeczna” 1998, nr 9.
- Kolan Z., *Edukacja a rynek pracy*, „Nowa Edukacja Zawodowa” 2000, nr 2.
- Kwiatkowski S.M., *Kształcenie zawodowe w kontekście europejskiego rynku pracy*, „Pedagogika Pracy” 2001, nr 38.
- Kaku M., *Wizje, czyli jak nauka zmieni świat w XXI wieku*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2002.
- Moos J., *Modelowanie współdziałania szkoły zawodowej i pracodawców*, „Szkola Zawodowa” 1998, nr 9.
- Niewiadomski K., Zawłocki I., *Potrzeba nowej jakości szkolnictwa zawodowego w Polsce u progu XXI wieku*, [w:] *Tradycja i wyzwania. Edukacja, niepodległość, rozwój*, red. K. Paćławska, Universitas, Kraków 1998.
- Raport Information Society Forum: Wykształcenie i praca dla wszystkich — społeczny wymiar trwałego rozwoju*, „Informatyka” 2000, nr 7 – 8.
- Szubański R., *Kształcenie zawodowe w polskiej reformie systemu oświaty w świetle rozwiązań europejskich — zarys ogólnodostępnego systemu szkolnego dla młodzieży*, „Szkola Zawodowa” 1999, nr 9.
- Szubański R., *Reforma kształcenia zawodowego*, [w:] Figurski J., Symela K., *Modułowe programy nauczania w kształceniu zawodowym*, ITE, Radom 2001.
- Zawłocki I., Niewiadomski K., *Anpassung des polnischen Systems der Berufsausbildung an die neue wirtschaftliche Wirklichkeit. Materiały VII Międzynarodowej Konferencji Naukowej SOAŠ*, Olomouc 1997.
- Zawłocki I., *Wyzwania stawiane edukacji zawodowej*, „Szkola Zawodowa” 1997, nr 9.
- Zawłocki I., *The blok-like approach to the process education as one of the direction of optimizing the system of vocational education*. Materiały Między-

narodowej Konferencji Naukowej Technické vzdelanie ako súčasť všeobecného vzdelania, Banská Bystrica 1999.

Zawłocki I., *Nauczanie zintegrowane jednym z podstawowych kierunków optymalizacji kształcenia w nowym systemie edukacji w Polsce*. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції „Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців”. Київ- Вінниця 2000.

Zawłocki I., *Kierunki reformowania polskiego systemu edukacji zawodowej*, [w:] *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*, T. Lewowicki, J. Wilsz, I. Ziaziun, N. Nyczkało (red.), Częstochowa – Kijów 2000.

Zawłocki I., *Wdrażanie reformy polskiego systemu edukacji zawodowej — osiągnięcia i zagrożenia na progu przemian*. Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції „Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців”. Київ – Вінниця 2002.

Ireneusz Zawłocki

PRAKTYCZNE NAUCZANIE ZAWODU W POLSKIM SYSTEMIE EDUKACJI

Streszczenie

Początek XXI wieku i związane z nim wyzwania wpływają na zintensyfikowanie działań w dziedzinie edukacji, w tym szczególnie szkolnictwa zawodowego. Tworzące się na naszych oczach społeczeństwo pokapitalistyczne, którego podstawowym zasobem jest wiedza, wymaga od instytucji oświatowych przygotowania wszechstronnie wykształconych pracowników, potrafiących wykorzystać wiedzę w różnych obszarach ich działalności zawodowej. Dla zrealizowania tych zadań niezbędne są nowoczesne szkoły zawodowe, w których m.in. we właściwy sposób przebiega praktyczna nauka zawodu.

W niniejszym opracowaniu dokonano ogólnej charakterystyki reformującego się polskiego systemu edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego i porównano go z systemami krajów Unii Europejskiej. Następnie dokonano analizy ośrodków kształcenia praktycznego w polskim systemie edukacji zawodowej, wskazując na podstawowe obszary wymagające systemowych zmian, mających na celu optymalizację ich działania. Wykazano, że bez wszechstronnego udziału podmiotów pozaoświatowych przy realizacji drugiego etapu reformy systemu polskiej edukacji docelowe efekty nie są możliwe do osiągnięcia.

Іренеуш Завлодзький

ПРАКТИЧНЕ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЇ У СИСТЕМІ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

Резюме

Початок ХХІ століття та пов'язані з ним вимоги впливають на інтенсифікацію діяльності у галузі професійної освіти, а особливо професійної освіти. У посткапіталістичному суспільстві, яке твориться на

наших очах, основним потенціалом є знання. Таке суспільство вимагає від освітніх інституцій підготовки всебічно освічених працівників, здатних використати знання у різних сферах їхньої професійної діяльності. Для реалізації цих завдань необхідні сучасні професійні школи, в яких, зокрема, відповідно відбувається практичне опанування професією. У статті здійснена загальна характеристика системи освіти Польщі, які перебуває на стадії реформування, з особливим урахуванням професійної освіти та її порівняння із системами освіти країн-учасниць Європейського Союзу. Проаналізовано центри практичної підготовки у системі професійної освіти Польщі та вказано на основні проблеми, які вимагають системних змін, спрямованих на оптимізацію діяльності закладів. Зроблено висновок про те, що в реалізації другого етапу реформи системи освіти Польщі без всебічної участі суб'єктів позашкільних інституцій кінцевих результатів досягнути не можливо.

Ireneusz Zawłocki

PRACTICAL VOCATIONAL EDUCATION IN POLISH EDUCATION SYSTEM

Summary

The beginning of the 21st century and all the challenges influence the growth of activity in the field of vocational education. The society which is being established nowadays and whose main resource is knowledge, has a demand for well-educated employees who are able to use that knowledge in different areas of their professional activity. To make that happen there is the need for modern vocational schools which will teach to perform the job rather than mere theory.

The thesis presents the characteristic of Polish education system which is being reformed at present. Vocational education is given special attention and it is compared with the education systems in the European Union countries.

The analysis of practical education in different vocational schools' units is described as well as pointing at the main areas in demand of system changes and optimal activity. Without the cooperation and influence of other non-educational resources, the changes and desired goals of the second stage of educational reform cannot be realised.